

Socialutskottets betänkande 2023/24:SoU5

Riksrevisionens rapport om lex Maria och lex Sarah

Sammanfattning

Utskottet anser att riksdagen bör lägga skrivelsen till handlingarna.

I skrivelsen redogör regeringen för sina bedömningar och åtgärder med anledning av Riksrevisionens rapport om lex Maria och lex Sarah. Riksrevisionen har i rapporten granskat om statens insatser inom ramen för bestämmelserna om lex Maria och lex Sarah är effektiva så att vårdskador och missförhållanden inom vården och omsorgen om äldre förhindras. Granskningen omfattar även om verksamheter som bedriver vård och omsorg om äldre uppfyller sitt ansvar att informera enskilda och deras närstående och ge dem möjlighet att vara delaktiga i utredningar om sådana skador och missförhållanden.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena.

I betänkandet finns fyra reservationer (V, C, MP) och två särskilda yttranden (S, SD).

Behandlade förslag

Skrivelse 2022/23:141 Riksrevisionens rapport om lex Maria och lex Sarah.

Sex yrkanden i följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Riksrevisionens rapport om lex Maria och lex Sarah	5
Utskottets ställningstagande	10
Reservationer	12
1. Den statliga styrningen för ökad kvalitet i vården och omsorgen om äldre, punkt 1 (V, C, MP)	12
2. Verksamheternas ansvar mot enskilda, punkt 2 (V, MP)	12
3. Verksamheternas ansvar mot enskilda, punkt 2 (C)	13
4. Översyn av Ivos resurser, punkt 3 (C)	14
Särskilda yttranden	15
1. Regeringens skrivelse, punkt 4 (S)	15
2. Regeringens skrivelse, punkt 4 (SD)	15
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	16
Skrivelsen	16
Följdmotionerna	16

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Den statliga styrningen för ökad kvalitet i vården och omsorgen om äldre

Riksdagen avslår motion

2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 1.

Reservation 1 (V, C, MP)

2. Verksamheternas ansvar mot enskilda

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 2 och

2023/24:221 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) yrkandena 1–3.

Reservation 2 (V, MP)

Reservation 3 (C)

3. Översyn av Ivos resurser

Riksdagen avslår motion

2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 3.

Reservation 4 (C)

4. Regeringens skrivelse

Riksdagen lägger skrivelse 2022/23:141 till handlingarna.

Stockholm den 23 november 2023

På socialutskottets vägnar

Christian Carlsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Christian Carlsson (KD), Fredrik Lundh Sammeli (S), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Mikael Dahlqvist (S), Jesper Skalberg Karlsson (M), Anna Vikström (S), Angelica Lundberg (SD), Malin Höglund (M), Karin Rågsjö (V), Christofer Bergenblock (C), Mona Olin (SD), Ulrika Westerlund (MP), Leonid Yurkovskiy (SD), Karin Sundin (S), Thomas Ragnarsson (M), Jakob Olofsgård (L) och Marcus Wennerström (S).

Redogörelse för ärendet

Den 14 mars 2023 överlämnade riksdagen Riksrevisionens rapport Lex Maria och lex Sarah – statens arbete mot vårdskador och missförhållanden inom vård och omsorg av äldre (RiR 2023:4) till regeringen. Den 5 september 2023 återkom regeringen till riksdagen med skrivelsen Riksrevisionens rapport om lex Maria och lex Sarah (skr. 2022/23:141).

I betänkandet behandlar utskottet regeringens skrivelse och sex yrkanden i följdmotioner. Förslagen i motionerna finns i bilagan.

Vid utskottets sammanträde den 14 mars 2023 informerade riksrevisor Helena Lindberg med medarbetare om Riksrevisionens rapport.

Utskottets överväganden

Riksrevisionens rapport om lex Maria och lex Sarah

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om den statliga styrningen för ökad kvalitet i vården och omsorgen om äldre, verksamheternas ansvar mot enskilda och översyn av Ivos resurser. Riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Jämför reservation 1 (V, C, MP), 2 (V, MP), 3 (C) och 4 (C) samt särskilt yttrande 1 (S) och 2 (SD).

Skrivelsen

Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer

Riksrevisionen har granskat om statens insatser inom ramen för bestämmelserna om lex Maria och lex Sarah är effektiva så att vårdskador och missförhållanden inom vården och omsorgen om äldre förhindras. Granskningen omfattar även om verksamheter som bedriver vård och omsorg om äldre uppfyller sitt ansvar att informera enskilda och deras närstående och ge dem möjlighet att vara delaktiga i utredningar om sådana skador och missförhållanden.

Riksrevisionens övergripande slutsats är att statens insatser inte är effektiva för att förhindra vårdskador och missförhållanden och att statens stöd till, tillsyn över och uppföljning av verksamheter som bedriver vård och omsorg om äldre bör stärkas. Riksrevisionen bedömer också att verksamheternas ansvar att informera enskilda och deras närstående och ge dem möjlighet att vara delaktiga i utredningar bör utökas.

Riksrevisionen lämnar följande rekommendationer till regeringen:

- Stärk den nationella styrningen av kvalitet i omsorgen om äldre med målsättningen att minska antalet missförhållanden, exempelvis genom en nationell handlingsplan eller motsvarande.
- Vidta åtgärder för att stärka enskilda i bestämmelserna om lex Maria och lex Sarah. Ge Socialstyrelsen utökat bemyndigande att ställa ska-krav på att närstående ska ges möjlighet att beskriva sin upplevelse av en händelse som lett till en allvarlig vårdskada, att enskilda och närstående ska informeras vid ett missförhållande samt att enskilda och närstående ska ges möjlighet att beskriva sin upplevelse av en händelse som lett till ett allvarligt missförhållande.
- Ge Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla ett stöd till vård- och omsorgsverksamheter om varför och hur verksamheterna ska informera enskilda och deras närstående och göra dem delaktiga i utredningar av vårdskador och missförhållanden.

- Ge Socialstyrelsen eller annan lämplig myndighet i uppdrag att beräkna kostnaderna för vårdskador inom vården och omsorgen om äldre och att beräkna kostnaderna för missförhållanden inom omsorgen om äldre.

Riksrevisionen lämnar även rekommendationer till Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) och Socialstyrelsen.

Regeringens bedömning av Riksrevisionens iakttagelser

Regeringen välkomnar Riksrevisionens granskning och anser att rapporten utgör ett viktigt bidrag i det fortlöpande arbete som regeringen bedriver i syfte att förbättra vården och omsorgen om äldre. Regeringen instämmer i huvudsak i Riksrevisionens problembeskrivning men gör en annan bedömning av vilka åtgärder som bör vidtas.

Den statliga styrningen för ökad kvalitet i vården och omsorgen om äldre

Regeringen anser, i likhet med Riksrevisionen, att det är ett problem att allvarliga vårdskador och missförhållanden inte anmäls till Ivo och håller med Riksrevisionen om bilden att det finns en skillnad mellan vad som anmäls och vad som sker i verkligheten i vården och omsorgen. Regeringen instämmer också i att det är positivt att stärka den nationella styrningen för att öka kvaliteten i omsorgen om äldre och för att förhindra missförhållanden.

Regeringen redovisar dock flera åtgärder som regeringen redan har vidtagit för att stärka den statliga styrningen. I sammanhanget lyfter regeringen fram en fortsatt satsning på Äldreomsorgslyftet under 2023 (prop. 2022/23:1 utg.omr. 9, bet. 2022/23:SoU1, rskr. 2022/23:75), införandet av en skyddad yrkestitel för undersköterskor (prop. 2020/21:175, bet. 2020/21:SoU30, rskr. 2020/21:376) och inrättandet av Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg vid Socialstyrelsen (S2021/08232 och S2022/03180).

Vidare redogör regeringen för pågående arbeten för att ytterligare stärka den statliga styrningen. I betänkandet Nästa steg – Ökad kvalitet och jämlikhet i vård och omsorg för äldre personer (SOU 2022:41, s. 625) föreslås bl.a. att socialnämnden årligen ska upprätta en kvalitetsberättelse som ska beskriva hur arbetet med att systematiskt utveckla och säkra kvaliteten inom äldreomsorgen har bedrivits, vilka åtgärder som har vidtagits för att säkerställa äldreomsorgens kvalitet och vilka resultat som har uppnåtts. I betänkandet Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) föreslås att en ny socialtjänstlag ska ersätta den befintliga. Regeringen anser att betänkandet innehåller flera förslag som kan komma att stärka den nationella styrningen. De båda betänkandena bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Enligt regeringens mening finns det därför inte skäl för regeringen att, som Riksrevisionen rekommenderar, ta initiativ till att ta fram en nationell handlingsplan.

Verksamheternas ansvar mot enskilda

Regeringen håller med Riksrevisionen om att det är angeläget att enskildas och närståendes ställning är stark i samband med vårdskador och missförhållanden. Regeringen delar även Riksrevisionens bedömning att enskilda kan bidra med viktig information i utredningen av vårdskador och missförhållanden.

Regeringen anser dock att det finns ett tillräckligt stöd, i författningarna på området och genom den vägledning och det stöd som Socialstyrelsen ger, för att informera och involvera enskilda vid vårdskador och missförhållanden. Regeringen hänvisar till den nationella handlingsplanen för ökad patientsäkerhet (Nationell handlingsplan för ökad patientsäkerhet i hälso- och sjukvården 2020–2024 – Agera för säker vård, Socialstyrelsen 2020), Socialstyrelsens vägledningar, kunskapsstöd, utbildningar och handböcker och till att Socialstyrelsen har ett uppdrag att fram t.o.m. 2024 samordna insatser för genomförandet av den nationella handlingsplanen för ökad patientsäkerhet (S2020/03087). Regeringen pekar även på att Socialstyrelsen under 2023 genomför en översyn av myndighetens föreskrifter och allmänna råd om lex Sarah. Regeringen poängterar även att regeringen kommer att följa resultatet av Socialstyrelsens föreskriftsöversyn och arbete med den nationella handlingsplanen för patientsäkerhet. Regeringen anser att det därmed inte är motiverat att för närvarande vidta någon åtgärd för att stärka enskildas ställning enligt lex Maria eller lex Sarah. Regering bedömer att insatser som främjar att reglerna följs i praktiken bör prioriteras i stället.

Vidare lyfter regeringen fram att det enligt 4 § 1–3 förordningen (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen ingår i Socialstyrelsens uppdrag att löpande uppdatera och utveckla stödet kring lex Maria och lex Sarah. Regeringen delar därför inte heller Riksrevisionens bedömning att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att utveckla ett stöd till verksamheter som bedriver vård och omsorg om äldre om varför och hur verksamheterna ska informera enskilda och deras närstående och göra dem delaktiga i utredningar av vårdskador och missförhållanden.

Kostnader för vårdskador och missförhållanden

Regeringen instämmer i Riksrevisionens bedömning att det saknas kunskap om förekomsten av och kostnaderna för vårdskador och missförhållanden i vården och omsorgen om äldre.

Till skillnad från Riksrevisionen bedömer regeringen dock att det inte är prioriterat eller ändamålsenligt att ge Socialstyrelsen eller en annan myndighet i uppdrag att beräkna kostnaderna för vårdskador och missförhållanden. Regeringen anser att de åtgärder som regeringen redan har initierat och det arbete som Socialstyrelsen och Ivo bedriver för att stärka enskildas ställning enligt lex Maria och lex Sarah, är mer prioriterat än att beräkna kostnader för vårdskador och missförhållanden. Regeringen anser vidare att sådana beräkningar inte utgör en träffsäker metod, dels för att det finns en stor skillnad mellan vad som anmäls och vad som verkligen sker i vården och omsorgen, vilket också Riksrevisionen har funnit i sin granskning, dels för att dålig

kvalitet, dåligt bemötande och en utebliven insats inte nödvändigtvis innebär kostnader utan t.o.m. kan innebära kostnadsbesparingar för verksamheterna. Det är vidare, enligt regeringen, svårt att beräkna kostnader för vårdskador eftersom vårdskador kan orsakas hos en vårdgivare men upptäckas och behandlas hos en annan. Regeringen har därför inte för avsikt att ge Socialstyrelsen eller någon annan myndighet i uppdrag att beräkna kostnaderna för vårdskador och missförhållanden inom vården och omsorgen för äldre.

Regeringens åtgärder med anledning av Riksrevisionens iakttagelser

Regeringen redogör i skrivelsen för flera åtgärder som regeringen har vidtagit för att på olika sätt stärka den nationella styrningen av kvaliteten i vården och omsorgen om äldre.

Som nämnts ovan har regeringen tagit initiativ till och beslutat om att inrätta ett nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg vid Socialstyrelsen (S2021/08232 och S2022/03180). Kompetenscentrumet ska öka kunskapen om äldreomsorg på nationell nivå. Det ska även stödja utveckling och genomförande av målgruppsanpassade praktiska stöd och nya arbetssätt på lokal nivå.

På uppdrag av regeringen (S2020/09552) har Socialstyrelsen tagit fram en nationell handlingsplan för ökad patientsäkerhet i hälso- och sjukvården (Nationell handlingsplan för ökad patientsäkerhet i hälso- och sjukvården 2020–2024 – Agera för säker vård, Socialstyrelsen 2020). Handlingsplanen har fått stort genomslag hos regionerna, men genomslaget i kommunerna har inte varit lika stort. Mot den bakgrunden har regeringen beslutat att ge ytterligare resurser till Socialstyrelsen under 2023, för arbetet med att samordna insatser för genomförandet av den nationella handlingsplanen (S2023/00677).

Regeringen har också tillsatt en särskild utredare för att analysera och föreslå åtgärder för att stärka den medicinska kompetensen i kommunal hälso- och sjukvård (dir. 2023:98). Den särskilda utredaren ska lämna förslag som stärker kommunernas möjligheter att säkra tillgången till läkare i kommunal hälso- och sjukvård samt föreslå åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för personal- och kompetensförsörjningen inom den. Uppdraget ska redovisas senast den 1 november 2024.

I januari 2023 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram förslag till en nationell plan för att förbättra hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning (S2023/00256). Planen ska bl.a. visa vilka insatser som behövs, både för befintlig och ny vårdpersonal, för att förbättra kompetensförsörjningen.

En särskild utredare har även tillsatts för att analysera och ta fram förslag till hur krav på kunskaper i svenska språket för personal i äldreomsorgen kan regleras (dir. 2023:44). Det huvudsakliga syftet med att ställa krav på språkkunskaper är att stärka patientsäkerheten. Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2024.

Regeringen redovisar i skrivelsen också ett antal pågående och nyligen vidtagna budgetära satsningar för att på olika sätt stärka kompetensen och kompetensförsörjningen inom vården och omsorgen och för att öka antalet vårdplatser (prop. 2022/23:1 utg.omr. 9, bet. 2022/23:SoU1, rskr. 2022/23:75). Staten och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har vidare ingått en överenskommelse för 2023 om god och nära vård (S2023/00372). I överenskommelsen avsätts bl.a. medel för att skapa goda förutsättningar för vårdens medarbetare.

Regeringen har även givit en parlamentariskt sammansatt kommitté i uppdrag att ta fram beslutsunderlag som gör det möjligt att stegvis och långsiktigt införa ett helt eller delvis statligt huvudmannaskap för den regionalt finansierade hälso- och sjukvården (dir. 2023:73). Kommittén ska bl.a. lämna förslag som säkerställer ett mer effektivt hälso- och sjukvårdssystem som utgår från patienter och tar hänsyn till medarbetares behov. Uppdraget ska redovisas senast den 2 juni 2025.

Sedan den 1 juli 2023 är vidare titeln undersköterska en skyddad yrkestitel (prop. 2020/21:175, bet. 2020/21:SoU30, rskr. 2020/21:376).

I skrivelsen lyfter regeringen också fram att Socialstyrelsen har tagit initiativ till en översyn av sina föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om lex Sarah under 2023.

Regeringen anger att regeringen kommer att följa resultatet av översynen samt Socialstyrelsens och Ivos arbete för att utveckla sin samverkan.

Regeringen anser att det inte finns skäl att vidta ytterligare åtgärder utifrån de rekommendationer som Riksrevisionen lämnar, med hänvisning till de åtgärder som regeringen har vidtagit och vidtar samt det arbete som Socialstyrelsen och Ivo genomför.

Regeringen anser vidare att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad i och med skrivelsen.

Motionerna

Den statliga styrningen för ökad kvalitet i vården och omsorgen om äldre

I kommittémotion 2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om en nationell handlingsplan i syfte att stärka den nationella styrningen och kontrollen för ökad kvalitet och patientsäkerhet i äldreomsorgen.

Verksamheternas ansvar mot enskilda

I kommittémotion 2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att ge en lämplig myndighet i uppdrag att utveckla ett stöd till de verksamheter som bedriver vård och omsorg kring varför och hur man ska informera och inkludera enskilda och deras närstående i utredningar av vårdskador och missförhållanden inom äldreomsorgen.

I kommittémotion 2023/24:221 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att gå vidare med Riksrevisionens rekommendation om att stärka enskildas ställning i bestämmelserna om lex Maria och lex Sarah. I motionens yrkande 2 föreslås att Socialstyrelsen ges ett utökat bemyndigande att ställa ska-krav i regelverket, för att stärka den enskildes och den närståendes rätt i enlighet med Riksrevisionens rekommendation. Slutligen föreslås i yrkande 3 att Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram ett stöd för det ändrade regelverket.

Översyn av Ivos resurser

I kommittémotion 2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att se över om Ivo har tillräckliga resurser för att stärka kvaliteten och likvärdigheten i handläggningen av lex Maria- och lex Sarah-ärenden.

Pågående arbete

Socialstyrelsen följer årligen upp hur många regioner och kommuner som har tagit fram egna handlingsplaner för patientsäkerhet. Enligt Socialstyrelsens lägesrapport Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvården 2023, visar den senaste uppföljningen en ökning av antalet regioner och kommuner som har tagit fram eller arbetar med att ta fram sådana planer. Under 2022 hade 17 regioner en handlingsplan och 3 arbetade med att ta fram en. Av de 242 kommuner som medverkade i uppföljningen hade 44 handlingsplaner, vilket var en ökning med 15 kommuner. Vidare hade 79 kommuner beslutat att ta fram en handlingsplan, en ökning med 23 kommuner, och 122 kommuner arbetade med att ta fram handlingsplaner.

I budgetpropositionen för 2024 aviserar regeringen en utveckling och förlängning av Äldreomsorgslyftet 2024–2026. Vidare föreslår regeringen ett sektorsbidrag för att stärka den regionala hälso- och sjukvården samt vissa prestationsbundna medel till regionerna för fortsatt arbete med att öka tillgängligheten genom att korta vårdköer och väntetider samt att öka vårdens kapacitet och antalet vårdplatser (prop. 2023/24:1 utg.omr. 9). Förslagen bereds i socialutskottet (bet. 2023/24:SoU1).

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar Riksrevisionens rapport om lex Maria och lex Sarah. Bestämmelserna om lex Maria och lex Sarah fyller en viktig funktion i arbetet med att höja patientsäkerheten och att motverka missförhållanden inom omsorgen om äldre.

Utskottet instämmer i huvudsak i Riksrevisionens problembeskrivning men gör, i likhet med regeringen, en annan bedömning av vilka åtgärder som bör vidtas.

Det är, så som både Riksrevisionen och regeringen påtalar, ett problem att allvarliga vårdskador och missförhållanden inte anmäls till Ivo. Utskottet ser därför positivt på de åtgärder som regeringen har vidtagit för att stärka den statliga styrningen. Utskottet noterar i sammanhanget inrättandet av Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg vid Socialstyrelsen, de fortsatta satsningarna för att stärka kompetensen och kompetensförsörjningen inom vården och omsorgen om äldre och tillsättandet av den parlamentariskt sammansatta kommittén med uppdrag att ta fram beslutsunderlag som gör det möjligt att stegvis och långsiktigt införa ett helt eller delvis statligt huvudmannaskap för den regionalt finansierade hälso- och sjukvården. Inom Regeringskansliet pågår även ett arbete med att bereda förslagen i betänkandena Nästa Steg – Ökad kvalitet och jämlikhet i vård och omsorg för äldre personer (SOU 2022:41) och Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47). Mot bakgrund av de många vidtagna och pågående åtgärderna anser utskottet att det saknas skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagen. Motion 2023/24:183 (C) yrkande 1 bör därför avslås.

Utskottet delar Riksrevisionens och regeringens uppfattning att det är angeläget att verksamheterna informerar och involverar enskilda och i vissa fall deras närstående, för det fall att vårdskador och missförhållanden upptäcks. Utskottet konstaterar, i överensstämmelse med regeringens bedömning, att det finns ett förhållandevis omfattande stöd till verksamheterna för att de ska göra detta. Stöd finns i de befintliga författningarna på området och i de vägledningar, kunskapsstöd, utbildningar och handböcker som Socialstyrelsen tar fram. Som framgår av skrivelsen ingår det vidare i Socialstyrelsens uppdrag att löpande uppdatera och utveckla stödet kring lex Maria och lex Sarah, och Socialstyrelsen har under 2023 tagit initiativ till en grundläggande översyn av sina föreskrifter och allmänna råd om lex Sarah. Med hänvisning till vad som nyss nämnts är utskottet i dagsläget inte berett att föreslå att riksdagen ska ta några initiativ med anledning av motionerna 2023/24:183 (C) yrkande 2 och 2023/24:221 (MP) yrkandena 1–3. Motionsyrkandena bör därmed avslås.

Med hänsyn till att regeringen redan vidtar flera olika åtgärder för att öka patientsäkerheten och kvaliteten i äldreomsorgen ser utskottet i dagsläget heller inte skäl att uppmana regeringen att se över om Ivo har tillräckliga resurser för att stärka kvaliteten och likvärdigheten i handläggningen av lex Maria- och lex Sarah-ärenden. Motion 2023/24:183 (C) yrkande 3 bör därför också avslås.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Reservationer

1. Den statliga styrningen för ökad kvalitet i vården och omsorgen om äldre, punkt 1 (V, C, MP)

av Karin Rågsjö (V), Christofer Bergenblock (C) och Ulrika Westerlund (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 1.

Ställningstagande

Riksrevisionen lyfter i sin rapport fram behovet av en ökad nationell styrning, exempelvis genom en nationell handlingsplan inom området. En nationell handlingsplan finns redan i dag för ökad patientsäkerhet inom hälso- och sjukvården men saknas inom omsorgen om de äldre. Genom en handlingsplan kan en tydlig målsättning sättas upp om att höja kvaliteten inom omsorgen i syfte att minska och förhindra missförhållanden. Samtidigt kan handlingsplanen fungera normerande för verksamheterna och underlätta uppföljningen. Mot bakgrund av detta anser vi att regeringen bör ta fram en nationell handlingsplan för ökad kvalitet inom omsorgen om äldre i enlighet med Riksrevisionens rekommendation.

2. Verksamheternas ansvar mot enskilda, punkt 2 (V, MP)

av Karin Rågsjö (V) och Ulrika Westerlund (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:221 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) yrkandena 1–3 och avslår motion

2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 2.

Ställningstagande

Det är enligt vår mening uppenbart att enskildas och anhörigas rätt att involveras, att få återkoppling och att få beskriva sin upplevelse av en händelse i dag i praktiken är otillräcklig.

I likhet med Riksrevisionen anser vi att Socialstyrelsen bör få utökat bemyndigande att ställa ska-krav på att närstående ska ges möjlighet att beskriva sin upplevelse av en händelse som lett till en allvarlig vårdskada, att enskilda och närstående ska informeras vid ett missförhållande samt att enskilda och närstående ska ges möjlighet att beskriva sin upplevelse av en händelse som lett till ett allvarligt missförhållande.

Det behöver vidare finnas en verksamhetskultur som utgår från en händelse ur den enskildes perspektiv, dvs. att verksamheterna som bedriver vård och omsorg efterfrågar enskildas synpunkter. Det kan därför vara värdefullt att Socialstyrelsen tar fram ett stöd för hur detta kan ske och hur enskilda kan involveras på bästa sätt.

Regeringen bör mot denna bakgrund vidta åtgärder för att stärka enskildas ställning i bestämmelserna om lex Maria och lex Sarah. Sådana åtgärder bör inkludera att ge Socialstyrelsen ett utökat bemyndigande att ställa ska-krav i regelverket för att stärka den enskildes och den närståendes rätt samt att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett stöd för det ändrade regelverket.

3. Verksamheternas ansvar mot enskilda, punkt 2 (C)

av Christofer Bergenblock (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 2 och avslår motion

2023/24:221 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Riksrevisionen lyfter fram att enskilda och anhöriga inte i tillräcklig grad blir involverade när det görs lex Maria- och lex Sarah-anmälningar. Detta är enligt min mening ett problem, dels utifrån att man riskerar att missa viktiga fakta och perspektiv kring vad som har hänt, dels utifrån att det är viktigt för den enskilde och dennes närstående att få beskriva den egna upplevelsen av vårdskadan eller missförhållandet. Ännu viktigare är naturligtvis att information över huvud taget delges enskilda och närstående när det görs en anmälan. Regeringen bör därför, i enlighet med Riksrevisionens rekommendation, ge

Socialstyrelsen eller någon annan lämplig myndighet i uppdrag att ta fram ett stöd till verksamheterna som förtydligar varför och hur den enskilde och närstående ska informeras och göras delaktiga.

4. Översyn av Ivos resurser, punkt 3 (C)

av Christofer Bergenblock (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 3.

Ställningstagande

För att följa upp vårdskador och missförhållanden inom vården och omsorgen om äldre krävs det enligt min uppfattning att tillsynsmyndigheten Ivo har tillräcklig kunskap och kapacitet att göra det på ett effektivt sätt. Ivo bör inte bara följa upp de kommuner och verksamheter som gör anmälningar enligt lex Maria och lex Sarah utan även de kommuner som aldrig eller väldigt sällan gör anmälningar. Riksrevisionen rekommenderar att Ivo vidtar åtgärder för att stärka kvaliteten och likvärdigheten i handläggningen av lex Maria- och lex Sarah-ärenden. Regeringen bör mot bakgrund av detta se över om Ivos uppdrag bör förtydligas eller utökas samt om Ivo har tillräckliga resurser för att klara av sitt uppdrag.

Särskilda yttranden

1. Regeringens skrivelse, punkt 4 (S)

Fredrik Lundh Sammeli (S), Mikael Dahlgvist (S), Anna Vikström (S), Karin Sundin (S) och Marcus Wennerström (S) anför:

Vi delar Riksrevisionens övergripande slutsats att statens insatser inte är tillräckligt effektiva för att förhindra missförhållanden inom omsorgen om de äldre. Utöver vad som anføres om statens insatser, anser vi att det framför allt behövs ett generellt resurstillskott till äldreomsorgen för att kunna öka bemanningen och kompetensen inom verksamheterna. Fler anställda minskar risken för stressutlösta misstag. En av grundförutsättningarna för att kunna ge en god vård och omsorg är vidare välutbildade och välmotiverade medarbetare. Den demografiska utvecklingen innebär dessutom att behoven av att rekrytera personal till äldreomsorgen kommer att öka kraftigt inom den närmaste tioårsperioden. Mot den bakgrunden har vi i kommittémotion 2023/24:2617 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) lämnat förslag för att påbörja en resursförstärkning till äldreomsorgen.

2. Regeringens skrivelse, punkt 4 (SD)

Carina Ståhl Herrstedt (SD), Angelica Lundberg (SD), Mona Olin (SD) och Leonid Yurkovskiy (SD) anför:

Vi håller i stort med Riksrevisionen i de iakttagelser som gjorts och som beskrivs i rapporten. Vi ser dock att regeringen har vidtagit åtskilliga åtgärder för att komma till rätta med flera av de punkter som ingår i Riksrevisionens rekommendationer, både i fråga om uppdrag och ekonomiska satsningar. Vi delar därför regeringens uppfattning att det i nuläget inte finns skäl att vidta ytterligare åtgärder utifrån de rekommendationer som Riksrevisionen lämnar. Vi vill dock framhålla vikten av att samtliga åtgärder som vidtas följs upp, utvärderas och återrapporteras till riksdagen.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2022/23:141 Riksrevisionens rapport om lex Maria och lex Sarah.

Följdmotionerna

2023/24:183 av Christofer Bergenblock m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell handlingsplan i syfte att stärka den nationella styrningen och kontrollen för ökad kvalitet och patientsäkerhet i äldreomsorgen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge en lämplig myndighet i uppdrag att utveckla ett stöd till vård- och omsorgsverksamheterna kring varför och hur man ska informera och inkludera enskilda och deras närstående i utredningar av vårdskador och missförhållanden inom äldreomsorgen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över om Ivo har tillräckliga resurser för att stärka kvaliteten och likvärdigheten i handläggningen av lex Maria- och lex Sarah-ärenden och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:221 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gå vidare med Riksrevisionens rekommendation om att stärka enskildas ställning i bestämmelserna om lex Maria och lex Sarah och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Socialstyrelsen utökad bemyndigande att ställa ska-krav i regelverket för att stärka den enskildes och den närståendes rätt i enlighet med Riksrevisionens rekommendation och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett stöd för det ändrade regelverket och tillkännager detta för regeringen.